

УДК 930.1

Ясінський Михайло

КАЗУАЛЬНІ ТА ЕПОХАЛЬНІ ПРООБРАЗИ ЧАСУ

У статті виявлено відмінності між образами історії – казуальними, каузальними та епохальними, подано тлумачення історичного часу, сформульовано визначення образу історичного часу, проаналізовано різновиди текстів історії. Запропоновано розглядати філософські тлумачення часу та простору культури в контексті історичної образографії.

Ключові слова: казуальний образ, епохальний образ, образ історичного часу, історична образографія.

Iasiniski M. Casual and epochal forms of time

In the article there were identified differences between forms of history – casual, causal and epochal, there were given the definitions of the historical time and forms of historical time, the kinds of texts in history are analyzed. The author offers to develop the philosophic understanding of the time and culture space in the context of the historical imageography.

Key words: casual image, epochal image, image of the historical time, historical imageography.

Ясинский М. Казуальные и эпохальные прообразы времени

В статье выявлены отличия между образами истории – казуальными, каузальными и эпохальными, даны истолкования исторического времени и сформулированы определения образа исторического времени, проанализированы разновидности текстов истории. Автор предлагает рассматривать философские истолкования времени и пространства культуры в контексте исторической образографии.

Ключевые слова: казуальный образ, эпохальный образ, образ исторического времени, историческая образография.

Пам'ять про минуле наближає нас до майбутнього. Про минулі події нам стає відомо, з-поміж іншого, також і з історичних текстів, які несуть в собі інформацію про ці події. Інформація про подію, проте, є лише відображенням події, певним набли-

женням до неї. Історична подія, що відбулася в той чи інший час, є насправді чи не єдиною об'єктивною інформацією про цю подію, але вона також є інформацією про час, дотичний події. Історичні тексти, попри їх культурно-історичну вартісність, є лише опосередкованою інформацією про події, що відбувалися в минулому.

«Завдання історика полягає в зображенні того, що відбувалося», – писав В. Гумбольдт [1, с. 292]. Зобразити історичні події – означає подати оцінку часу, вказуючи, водночас, коли і де відбулася подія. Лише подія як зміна властивостей об'єкта або ж як взаємодія між об'єктами і є об'єктивною оцінкою часу. Окрема історична подія може бути витлумачена, разом з тим як об'єктивна інформація, що є складовою градування історичного часу або ж як певна вірогідна частка шкали історичного часу. Натомість, будь-яка інша інформація про подію, окрім самої події, є суб'єктивною оцінкою часу.

Зміст історичної пам'яті складає інформація про історичні події, що була отримана в той час, коли та чи інша подія відбулася. Мандруючи в часі ця інформація змінювалася та трансформувалася внаслідок зовнішнього інформаційного тиску. Окремі частини такої інформації до нас не дійшли, ще інші були приєднані до загального обсягу значно пізніше. (При зміні типу носія інформації також зазнавала певних змін і сама інформація). Отже, історична пам'ять є суб'єктивною і може слугувати лише для суб'єктивної оцінки часу.

Лише «комплексне вивчення феномену історичної пам'яті і традицій історієписання в специфічних соціокультурних контекстах дозволяє зрозуміти, як зберігається і передається інформація про події, як складаються і використовуються історичні міфи, як виникають зміни в історичній свідомості» [2]. Історична пам'ять, попри наявність її конкретних носіїв, є лише знеособленим сховищем інформації про історичний час. Індивідуалізоване сприйняття знеособленої інформації становить основу історичної свідомості.

В основі процесів індивідуалізації знеособленої інформації лежать її відчуття, впізнання та розуміння. Індивідуалізована (в т. ч. колективна) історична свідомість є тим перетворювачем інформації, в результаті активності якого відбувається переоцінка, тобто суб'єктивація змісту історичних подій. Історичні тексти водночас стають не лише опосередкованою та суб'єктивною за

змістом інформацією з історії, але й суб'єктивною оцінкою історичного часу.

Коли історики мають у своєму розпорядженні історичні тексти, які містять інформацію про історичні події, то варто розуміти, що це є суб'єктивно сприйнята нашою свідомістю так само суб'єктивна оцінка історичного часу. Виникає небезпека написання «історій», що не мають нічого спільного з інформацією, яка описує події, що насправді мали місце і могли б слугувати безсторонньою оцінкою історичного часу. «Основне питання, яке стоїть перед нами, – вважає Н. Бердяєв, – є питання про істину». Проте «істина не є реальністю і не є відповідністю реальності, а є сенс реальності, є верховною якістю і цінністю реальності» [3, с. 27]. Пізнання сенсу історії, як знаходження істини, можливе не так за умови обґрунтування її реальності шляхом підпорядкування фактів, скільки через вивільнення цього «сенсу реальності» від нашарувань суб'єктивізму.

Суб'єктивна оцінка історичного часу, що дається нам в подіях, не суперечить дієвому пошуку істориком фундаментальних цінностей цього часу та їх відображень в історичних образах, адже образ часу є зображенням часу, як послідовної зміни подій і станів. Переміну історичного часу ми простежуємо як деформацію простору культури. Натомість, зміни в культурі виявляються через історичні події, а тому історичний час варто було б вимірювати величиною тривання драми часу (історичного дійства) в просторі культури. Образ часу є рефлексією історичних подій на культурне тло, а тому є істиною не як реальність, а як цінність реальності. Суб'єктивно сприймаючи історичний час, історики, однак, отримують певну істину, що «не дається людині в готовому вигляді». Такими «в неготовому вигляді» істинами, зокрема, є образи історичного часу.

Мова історичного образу служить для трансляції сутності культури певного історично-часового періоду в семіотично-знакову систему міжкультурної комунікації. При дослідженні історичного образу однією з обов'язкових умов цього дослідження є знання культури суб'єктів комунікації. Семіотично-знакова система культури (мова культури) є одним з об'єктів дослідження перспективної науки – «Історична образографія», адже вже й без елементарного культурологічного досвіду комунікативні бар'єри можуть носити непереможний характер.

Образ часу є не лише філософською та науковою, але також і мистецькою категорією, в якій мистецтво образотворення має свою філософську, а також наукову основу. М. С. Каган зазначає, що «Йдучи вслід за Броуном і Гердером, Шлегель ввів в морфологію мистецтва історичний кут зору». Мистецтво ж, за Шеллінгом, є злиттям реального й ідеального [4, с. 59–60]. Крім того, між образами, як ідеалізацією часу, та фактами, як градацією часу, існує певний взаємозв'язок. На думку М. Овсянникова, «ідея цілісного розгляду всіх явищ мистецтва знаходиться в тісному зв'язку з принципами історизму» [5, с. 36]. Цілісність світогляду особистості, зрештою, аргументована саме наявною здатністю до категоріального мислення та розрізнення розмаїтих відтінків сутності. Глумачення часу як філософської науково-історичної та мистецької категорій не заперечує цілісності цього часу. Глумачення історичного часу як образу має свої підстави: коли в одних речах відображаються інші речі, то, таким чином, з'являються образи речей, що несуть інформацію про речі поза самими речами.

Створення історичного образу є одним із способів пошуку істини та пізнання буття. На думку Шеллінга, з допомогою лише свідомості неможливе пізнання абсолютних істин. «Свідомо створити що-небудь об'єктивне абсолютно неможливо» [6, с. 473]. Не заперечуючи і не підтверджуючи відомих постулатів, разом з тим, визнаємо допустимими пошуки істини через знаходження створених людською свідомістю та зафіксованих у продуктах людської діяльності історичних образів часу.

Образ часу – це ідеалізоване відображення реалістичного простору людського буття, що був, міг бути або мав бути створений. Історична образографія покликана досліджувати закономірності створення історичного образу. Ідеї культури, зафіксовані в образах, історично закономірні. Достовірності історичних фактів у науковому дослідженні не варто протиставляти закономірність історичних образів – поєднання незаперечних ідей і фактів, цілком можливо, спроможне ще на крок наблизити нас до істини.

Дослідник історії не є митцем, але історичність дослідника як митця полягає в тому, що він наполегливо й послідовно окреслює образи часу. Митець – не збирач фактів, митець – творець образів. Найбільш значущі образи є відображенням ідей, що сколихнули світ.

Ідеї образні, саме тому вони переконливі. Факти байдужі, їх необхідно зважувати, порівнювати, аналізувати тощо. Образи не

потребують доведення. Образи – доступні для сприйняття обличчя часу. Історики складають з окремих скалок наші уявлення про минуле, але водночас залишаються майже цілковито незайманими цілісні відображення минулого, що дійшли до нас від митців досліджуваного часу.

Час в історії, проте, має власні виміри. Шкалою виміру історичного часу слугують суспільно значущі події. Епоха – час, наповнений подіями суспільної вартості. Образ епохи, таким чином, це сукупність образів часу, які, проте, не залишаються простою множиною, а утворюють інтегральний, такий, що має спільну для всіх основу, образ. Разом з тим, створення образу епохи не є пошуком певного такого, що можна зіставити з іншими образами, універсального багатообразу. Образ епохи містить в собі всі можливі образи часу в їх зародковому стані, він є першообразом часу, під яким ми здатні розуміти відповідні періоди організації та реалізації суспільно значущих ідей.

Образ минулого (сьогоднішній образ історії) – це казуальний образ. При всій його довершеності та укомплектованості історичними атрибутами він виступає лише образом попереднього образу далекого від нас часу. Образ минулого – не частка минулого, він плід сьогодення і належить до іншої епохи.

Образ, що був створений у минулому (образ часу), – плід минулого часу, продукт свого часу. На відміну від казуального образу минулого, цей образ має каузальний (причинно-наслідковий) зв'язок з минулим, він – артефакт часу.

Прообраз або ж першообраз часу є основою образу, з допомогою якого проявляється, стає доступним і видимим ще не чіткий і тому не досить зрозумілий, але абсолютний у своїй досконалості першообраз епохи. Останній не є відображенням буття, він – прихована під одежею історичних артефактів та велична у своїй наготі плоть історичної істини.

Література:

1. Вильгельм фон Гумбольдт. Язык и философия культуры / пер. с нем. ; ред. М. А. Оборина. – М. : «Прогресс», 1985. – 452 с.

2. Образы времени и исторические представления. Россия-Восток-Запад / под ред. Репина Л. П. – М. : изд-во «Кругъ», 2010. – 960 с.
Електронний ресурс: big-library.net/?act=feedback&id=41087

3. Бердяев Н. Истина и откровение. – Изд-во Русского Христианского Гуманитарного Института, 1996. – 384 с.
4. Каган М. С. Морфология искусства / М. С. Каган. – Л. : «Искусство», 1972. – 440 с.
5. Овсянников М. Ф. Эстетическая концепция Шеллинга и немецкий романтизм // Шеллинг В. Ф. Й. Философия искусства / перевод. с нем. П. С. Попов. – М. : «Мысль», 1966. – 496 с.
6. Шеллинг В. Ф. Й. Философия искусства / В. Ф. Й. Шеллинг ; перевод. с нем. П. С. Попов. – М. : «Мысль», 1966. – 496 с.